
**ПРИНЦИПЪТ „ОТГОВОРНОСТ ЗА ЗАЩИТА“
И ДЕЙСТВИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ
В МИАНМАР ПРЕЗ 2017 Г.**

Васил ГЕОРГИЕВ*

The study discusses issues related to the application of the Responsibility to Protect principle in the case of 2017 Myanmar crisis.

**ПРИНЦИПЪТ „ОТГОВОРНОСТ ЗА ЗАЩИТА“ (R2P) И ПРОБЛЕМИТЕ
ПРИ НЕГОВОТО ПРИЛАГАНЕ**

През 90-те години на XX век светът стана безучастен свидетел на геноцида в Руанда (1994) и на клането в Сребреница (1995). Военната интервенция на НАТО в Югославия (1999) – „незаконна, но легитимна“¹, повдигна въпроси за съответствието ѝ с международното право. Затова различните интерпретации на международното право и липсата на авторитетно тълкуване и на бърза реакция по безспорни морални казуси, свързани със защитата на човешките права, провокираха инициативата на тогавашния генерален секретар на ООН Кофи Анан за създаване на Международна

* Авторът е доцент, доктор във Висше училище по сигурност и икономика – Пловдив.

¹ **The** Independent International Commission On Kosovo. The Kosovo Report Conflict International Response Lessons Learned. Oxford University Press, 2000, p. 4.

комисия за интервенция и държавен суверенитет под председателството на Гарет Еванс² и Мохамед Санун³.

Целта на Комисията беше да отговори на въпроса, зададен от Анан на Общото събрание на ООН през 1999 г., по следния начин: *„Ако хуманитарната интервенция е неприемливо нарушение на суверенитета, как трябва международната общност да отговори в случаите като Руанда и Сребреница – на брутални и систематически нарушения на човешките права, които нарушават всяко предписание на човечеството“*.

През 2001 г. Комисията публикува доклад⁴, в който заключи, че в посочените случаи хуманитарната интервенция не само е законосъобразна, но е и задължение на международната общност – и нарече това задължение „отговорност за защита“. Според доктрината „отговорност за защита“ международната общност, ако се налага, е в задължението си да предприеме действия, включително и чрез употреба на сила, за да защити хора в риск от брутални и систематически нарушения на човешките права.

В Резолюцията на Срещата на високо равнище, проведена в рамките на 60-ата сесия на Общото събрание на ООН през 2005 г.,⁵ в § 138, 139 и 140, озаглавени „Отговорност за защита на населението от геноцид, военни престъпления, етническо прочистване и престъпления срещу човечеството“, се посочват трите стълба на тази концепция:

1. Всяка държава има отговорност да защитава населението си от геноцид, военни престъпления, етническо прочистване и престъпления срещу човечеството. Това задължение включва и задължение за превенция на такива престъпления и на тяхното подбуждане (*т.е. държавата има активна отговорност да предотвратява възможни действия от трети лица, които не действат от името на правителството*).

2. Международната общност има задължение да насърчава и подпомага държавите в изпълнение на тези техни задължения.

² Гарет Еванс (1944) – австралийски политик, външен министър (1988 – 1996).

³ Мохамед Санун (1931) – алжирски дипломат, заемал различни постове в международни организации, посланик.

⁴ Доклад на Международната комисия за интервенция и държавен суверенитет „Отговорност за защита“. [онлайн]. <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.

⁵ United Nations. A/RES/60/1, 25 November 2005. [online]. <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>.

3. Ако държавата не успява да защити населението си, международната общност трябва да бъде подготвена да предприеме подходящи колективни действия навременно и по решителен начин и в съответствие с Устава на ООН, включително и чрез мерките на глава VII (*т.е. включващи разрешени от Съвета за сигурност мерки – както такива, невключващи употреба на сила по чл. 41 от Устава на ООН, така и мерки в съответствие с чл. 42 от Устава на ООН, включващи употреба на сила*).

Нито резолюцията на Общото събрание на ООН, още по-малко докладът на Комисията, представлява задължаващ държавите документ. Според редица автори обаче широкото единодушно приемане на принципа „отговорност за защита“ от всички държави на практика го превръща във възникваща или дори в съществуваща норма, очертаваща възприето от международната общност поведение,⁶ в рамките на което да се провежда дебатът за предприемане или не на определено действие – т.е. базирано върху този принцип, например да бъде взето решение от Съвета за сигурност за предприемане на мерки по глава VI или глава VII от Устава на ООН.

Първата официална препратка на Съвета за сигурност към концепцията е в Резолюция 1674 (2006), от 28.04.2006 г.,⁷ в чиято т. 4 се потвърждава принципът на отговорността на държавите за защита на населението им от тежки нарушения на човешките права.

Впоследствие ООН се позовава на концепцията в случаите в Кения (2007 г.) и Кот д'Ивоар през 2011 г., като съобразно Резолюция 1975 (2011)⁸ Съветът за сигурност отново посочва задължението на държавите да защитават живота на хората.

През 2011 г. обаче Съветът за сигурност беше поставен пред избора дали да предприеме действия по смисъла на чл. 42 от Устава на ООН (налагане на зона, забранена за полети във въздушното пространство на Либия). Именно на основание на принципа „отговорност за защита“ бе взето решението за налагане на зона, забра-

⁶ Hanp. **Dorr**. The Responsibility to Protect-An Emerging Norm. – In: *Irish Studies in International Affairs*, Vol. 19, 2008, pp. 189 – 207; **Hehir**, A. *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*. Pallgrave Macmillan, 2019; **Evans**, G. (2015). The evolution of the Responsibility to Protect: From concept and principle to actionable norm. – In: *Thakur*, R. & W. Maley. (Eds.). *Theorising the Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 16 – 37. doi:10.1017/CBO9781139644518.002.

⁷ **S/RES/1674** (2006).

⁸ **S/RES/1975** (2011).

нена за полети, съгласно т. 6-12 от Резолюция 1973 (2011)⁹ на Съвета за сигурност.

Решението беше прието с 10 гласа „за“, 5 „въздържал се“ (между тях гласовете на постоянните членки на Съвета за сигурност – Русия и Китай) и нито един „против“. При нарушението на забраната за полети държавите – членки от коалицията, имаха право да приложат военна сила. Впрочем това е един от малкото случаи, в който бе взето решение в полза на интервенцията, касаещ сравнително безспорен казус.

След вземането на това решение се случиха две неща, които разколебаха доверието в принципа R2P.

Първо, участниците в интервенцията не се съобразиха с предоставения мандат от страна на Съвета за сигурност единствено за налагане на зона, забранена за полети в либийското небе. Освен това те атакуваха и наземните военни съоръжения и части на полк. Муамар Кадафи. Така Резолюция 1973 (2011) на практика се оказва юридически претекст за последващите действия по отстраняване на Кадафи от власт.

Второ, уместността и ефективността на предприетата интервенция се оказа спорна заради огромната разлика между очаквания, от една страна, и краен резултат, от друга. Интервенцията в Либия, макар и разрешена от Съвета за сигурност, на практика спомогна за разрушаването на съществуващата държава.

Именно затова при следващата хуманитарна криза – в Сирия, се стигна до невъзможност за приемане на резолюция на Съвета за сигурност, предвиждаща мерки по глава VII.¹⁰

И докато в случая със Сирия имаше налице международен ангажимент както чрез интензивна дипломация, така и с пряко участие на Русия и на САЩ в конфликта, съвсем не такъв беше случаят с хуманитарната катастрофа в Мианмар през 2017 г.

ХУМАНИТАРНАТА КАТАСТРОФА В МИАНМАР И ДОПЪЛНИТЕЛНИТЕ ПРЕЧКИ ПРЕД ПРИЛАГАНЕТО НА ПРИНЦИПА „ОТГОВОРНОСТ ЗА ЗАЩИТА“

В Мианмар въпреки активната роля на ООН и адресираните до правителството на Мианмар предупреждения¹¹ за задължение-

⁹ S/RES/1973 (2011).

¹⁰ <https://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm>.

то да спазва правата на своите граждани, на практика международната общност не предприе адекватни мерки за ограничаване на последиците от етническото прочистване на рохингите.

Рохингите са мюсюлманско малцинство, населяващо най-бедния район на Мианмар – щата Ракхайн, и са с численост 1 500 000 – 2 000 000 души. Те представляват коренно население в провинцията, което живее там от векове. Техният правен статут обаче е отричан от правителството на Мианмар, което ги третира като нелегални имигранти от Бангладеш.

От обявяването на независимост на Бирма (старото име на Мианмар) будисткото правителство осъществява систематични гонения срещу рохингите. Те са подложени от въоръжените сили на Мианмар (Татмадау) на принудителен труд, вкл. детски, на ограничения в придвижването, конфискации, произволни арести и задържания.¹² По думите на председателя на Мисията на Съвета по правата на човека на ООН за установяване на факти Марзуки Дарусман рохингите в Ракхайн са „обект на преследване от раждането до смъртта си“¹³.

През август 2017 г. ситуацията в щата Ракхайн ескалира, като правителството, подкрепяно от местното будистко малцинство, започва репресии спрямо рохингите. В резултат на тях стотици хиляди рохинги са изгонени от Мианмар и бягат в съседен Бангладеш, къщите им са опожарени, извършени са многобройни убийства на цивилни, включително и на деца.

Реакцията (или по-скоро бездействието) на Съвета за сигурност на ООН, който съгласно чл. 24 от Устава на ООН носи главната отговорност за поддържането на международния мир и сигурност, е повлияна от два фактора.

¹¹ S/PRST/2017/22.

¹² Докладът на Мисията за установяване на факти (с. 6, § 18, с. 15, § 78, както и мн.др.) посочва действията на правителството на Мианмар и на паравоенни групировки на будисткия национализъм, които установяват тежко и систематично потисничество, включващо посегателства срещу живота, свободата, личностната и половата неприкосновеност, имуществото, местожителството, правото на труд, правото на образование, правото на самоопределение, правото на правен статут, изразяващо се в лишаване от права, присъщи на всяко човешко същество, стигматизация и дехуманизираща реторика и практики.

¹³ **Statement** by Mr. Marzuki Darusman, Chairperson of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, at the 39th session of the Human Rights Council. [online]. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=23580&LangID=E>.

На първо място, от липсата на стратегически интереси от страна на главните пропоненти на принципа „отговорност за защита“ сред постоянните членки на Съвета за сигурност – САЩ, Франция и Обединеното кралство. Това обстоятелство, съчетано с неуспехите в прилагането на принципа в случая с Либия и Сирия, се отрази на желанието и възможността за възприемане на по-активна позиция в рамките на Съвета за сигурност.

Още по-голяма пречка пред прилагането на принципа е и противопоставянето на Китай. В решаването на този въпрос в рамките на Съвета за сигурност Китай (който подкрепя правителството на Мианмар) се опасява също така от създаването на опасен прецедент, от който повод да вземат и уйгурите – самите те репресирано мюсюлманско малцинство в Китай. Именно това обстоятелство блокира и възможността Съветът за сигурност да приеме каквато и да е резолюция по въпроса.

Затова ООН предприе действия чрез Съвета на ООН по правата на човека, който назначи Мисия за установяване на факти начело с индонезийския юрист, политик и дипломат Марзуки Дарусман. Мисията излага своите констатации в доклад, публикуван на 18.09.2018 г. – една година след изстъпленията, когато основният проблем вече е свързан не толкова с процеса на прочистване, колкото с евентуалното (не особено вероятно на този етап) завръщане на бежанците.

В доклада се посочва, че са извършени нарушения на човешките права, представляващи най-тежките нарушения на международното право, като част от широко разпространена или систематична атака срещу цивилното население – убийства, поробвания, насилствено изселване, изнасилвания, сексуално робство и сексуално насилие, лишаване от свобода, изтезания и насилствено изчезване, преследване, апартейд. Според Мисията действията на Татмадау и на другите групировки попадат в четири от петте категории актове на геноцид според Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид от 1948 г., както и че тези действия дават основание за извод за геноцидно намерение на властите на Мианмар.

Заслужава си да се цитира друга част от заключението: *„Тежките нарушения на човешките права и злоупотребите, извършени в щатите Качин, Рахин и Шан, шокират със своя ужасяващ характер и своята повсеместност. Много от тях несъмнено представляват*

най-тежките престъпления по международното право. Те са шокиращи също така, защото произлизат от дълбоки фрактури и разломи в обществото и от структурни проблеми, които са били очевидни и нерешени в продължение на десетилетия. Те са шокиращи заради нивото на отричане, нормалност и безнаказаност, свързани с тях. Мисията заключава, че тези модели на злоупотреба отразяват положението в Мианмар като цяло“.

Когато става въпрос за такова масово по мащаб етническо прочистване, следва да се има предвид, както правилно посочва докладът, че то има своята явна за всички предистория. В конкретния случай тази предистория включва десетилетия (поне от 70-те години на XX век) дискриминация и цялостен отказ от страна на Мианмар да признае базови човешки права на рохингите – на жителство, на гражданство, на свободно придвижване, на образование.

Тази предистория включва също така междуетническите сблъсъци в Ракин от 2012 г. със 192 жертви, 8614 изгорени сгради¹⁴ и десетки хиляди бежанци и вътрешноразселени лица. През 2015 г. бежанската криза довежда до още десетки хиляди рохинги, които напускат Мианмар на своите лодки, с които през пролива Малака и Андаманско море да стигнат до Бангладеш, Малайзия, Тайланд или Индонезия. През 2016 г. военните в Мианмар предприемат нови масови преследвания в северната част на щата – изгаряния на къщи, пазари, училища, джамии, убийства на цивилни – мъже, жени, деца, изнасилвания, ликвидирание на бежанци чрез потапяне на плавателните им съдове.¹⁵

Именно тук е и провалът на ООН да реагира на процесите, които се развиват далеч преди август 2017 г., чието предотвратяване е отговорност на ООН и на Съвета за сигурност. Тази „небрежност“ е повлияна в немалка степен и от напразните надежди – резултат от факта, че от 2012 г. в Мианмар се развива някаква форма на преход от военна диктатура към гражданска власт, а бившата опозиционна лидерка и носител на Нобеловата награда за мир за 1991 г. Аун Сан Су Чи от 2016 г. е избрана за ръководител на правителството. Всичко това дава надежда за демократи-

¹⁴ По данни на Доклада за установяване на факти, който обаче се позовава на доклад на правителството на Мианмар.

¹⁵ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/274/54/PDF/G1827454.pdf?OpenElement>.

чен преход в Мианмар,¹⁶ който да доведе като последица до облекчаване на положението на рохингите – макар нищо от събитията, случващи се в Мианмар след 2012, да не дава сериозно основание за подобни надежди.

Вместо това международната общност за пореден път изпада в непростимата грешка на пожелателното мислене, според което при смяната на властта в една държава старите проблеми потъват заедно със старата власт. Твърде често се получава обратното – идването на новите управници е свързано освен с нови, също така и с изостряне на старите проблеми. Именно това е и случаят в Мианмар, доколкото там цялостна смяна на властта няма. Напротив, военните, макар да отстъпват позиции в изпълнителната власт, продължават да имат гарантирано участие в управлението според конституцията.¹⁷ И именно за да запазят тази своя позиция освен като норма в конституцията, също така и в реалността, провокират етническите проблеми.

ООН не може да търси оправдание и в непознаване на ситуацията в региона или с това, че не е била ангажирана с дипломатически усилия. Именно във връзка с предходната съдба на Аун Сан Су Чи (15 години домашен арест) ООН има достатъчен дипломатически опит в преговори с хунтата за освобождаването ѝ. В продължение на около 30 години органите на ООН са приемали резолюции срещу правителството на Бирма (Мианмар) за нарушенията на човешките права, а пет последователни специални докладчици по ситуацията с правата на човека в Мианмар са представяли годишни доклади пред генералния секретар на ООН и пред Съвета по правата на човека с подробни препоръки за всички заинтересовани страни.¹⁸

Що се отнася до властите – изпълнителната власт, ръководена от Аун Сан Су Чи, и „военната власт“ – Татмадау, те отричат участието си в тези кланета и зверства, като твърдят, че се касае за

¹⁶ Ash, Timothy Garton. The Burmese spring is still far from high summer. – In: *Guardian*, 28.03.2012. [online]. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/mar/28/burma-aung-san-su-kyi-elections>.

¹⁷ Чл. 6, § f от Конституцията на Мианмар посочва участието на военните в управлението като един от шестте основни принципа на държавата. Четири други принципа са пряко или косвено свързани с ролята на военните като гарант за тяхната защита. Чл. 20 от Конституцията определя пълната независимост на отбранителните сили от каквато и да е намеса и контрол.

¹⁸ Доклад, с. 19, § 102.

междуетнически конфликт между рохингите и ракхините (будисткото мнозинство в щата), както и това, че зверствата са дело на екстремистки будистки групировки.

Дори и да се приемат тези твърдения за чиста монета (те са опровергани от Доклада за установяване на факти на ООН), от гледна точка на концепцията „отговорност за защита“ въпросът за прякото участие на правителството е ирелевантен – бездействието на правителството или неспособността да се справи с кризата и да защити рохингите само по себе си представлява нарушение на задължението на Мианмар да предпазва населението си от тежки престъпления срещу човечеството.

Принципът „ОТГОВОРНОСТ ЗА ЗАЩИТА“, СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ИНТЕРЕСИ И ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ

Понякога ми се случва неудобството да обяснявам принципа „отговорност за защита“ пред студенти, които са от държави, в които международната общност не е предприела никакви мерки за защита на населението. Съвсем резонно те негодуват срещу така поставените принципи, защото те не са действащи. Опитвам се да им обясня, че правото предписва какво трябва да бъде, но само, без човешки усилия, то не е способно да промени това, което е.

В тази връзка в първата част посочих два фактора, свързани с приложението на принципа „отговорност за защита“ преди кризата в Мианмар, които доведоха до проблематичното му прилагане в бъдеще, а именно надхвърлянето на мандата на Съвета за сигурност в случая с Либия и катастрофалните резултати от интервенцията в тази държава.

Във втората част посочих факторите в международните отношения, които препятстваха вземането на решение в конкретния случай – липсата на стратегически интереси от страна на постоянните членки на Съвета за сигурност САЩ, Франция и Обединеното кралство и активното противопоставяне на Китай на решение, което би създавало опасен прецедент в отношенията на китайското правителство спрямо уйгурите.

По отношение на стратегическия интерес на западните държави може да се каже следното: кризата в Мианмар въобще не попада в политическия дневен ред на западното общество, нито във фийда на социалните му мрежи. Споменавам социалните мрежи

неслучайно, доколкото в западното общество прагматичната страна (тази на политическия дневен ред) и хуманистичната страна (тази на общественото мнение, изразявано днес най-често чрез социалните мрежи) се намират в определена рефлексивност една спрямо друга – не може да се твърди нито че общественото мнение е следствие само от политическите интереси, нито че политическите интереси са следствие само от общественото мнение. Двете взаимно се обуславят в различна за различните общества степен.

В тази връзка е очевидно, че R2P трудно може да работи, без да бъде възпламенена от някакъв интерес от страна на държавите да се намесят. В правото и в живота рядко се срещат задължения, чието изпълнение да не гарантира, обезпечава или защитава определени права. Така погледнато, задължението за защита на населението на една държава от тежки нарушения на човешките права е много по-вероятно да бъде изпълнено от международната общност или от държава от нея, ако впоследствие това задължение може да бъде фактурирано от „доставчика на защита“. Затова при интервенция – резултат от изпълнението на задължението за защита, винаги стои отворен въпросът дали зад добре формулираната морална цел не се крие друга, стратегическа, цел на държавата – участник в интервенцията. Обикновено участието в хуманитарна интервенция се осъществява от заинтересовани страни, както, разбира се, и от страни, които са заинтересовани да са съюзници на заинтересованите страни. Липсата на политически интерес обикновено води до бездействие.

От друга страна обаче западното общество, освен прагматично, е също така и общество, ангажирано с хуманитарни каузи. Хуманизмът е една от градивните идеи на западната цивилизация, която (макар и исторически много противоречиво прилагана) е създала общество, склонно да предприема действия, които не са продиктувани изцяло, единствено и само от стратегически политически интереси. Именно благодарение на тази особеност на западното общество днес на международната общност са възложени задълженията, следващи принципа „отговорност за защита“, и Западът е най-големият привърженик на тази концепция. Именно поради тази причина също така тези задължения не ентусиазират особено останалия свят, който предпочита да се въздържа, ако не се чувства засегнат от определен конфликт. С други думи, за да са налице действия по защита на население, което е жертва на тежки

нарушения на човешките права, се предполага активно обществено мнение в защита на хуманитарни каузи и общества, които държат на спазването на човешките права.

Днес обаче, освен от липсата на непосредствен политически интерес на държавите, равнодушието към нарушенията на човешките права в Мианмар е продиктувано и от видимата безпомощност на общественото мнение да се ангажира с хуманитарни каузи и каузи по защита на правата на човека.

Тепърва ще се оценяват огромните морални щети, които мигрантската криза от 2015 – 2016 г. нанесе на западното общество. Със сигурност сега може да се каже, че тази криза дамгоса привържениците на хуманитарните решения и на умерената политика и качи на сцената лидери, които строят стени, продават страх и омраза и оспорват постиженията на либералния ред. Тези политики поставиха фронтовата линия за борбата за запазване на постиженията на хуманизма в самото сърце на Европа. Въобще упадъкът по отношение на уважението към човешките права в международен план¹⁹ прави още по-проблематично прилагането на принципа „отговорност за защита“. Защото от съчетанието на прагматизъм и хуманизъм следва, че ако една тема попадне в дневния ред на обществото, във фийда на социалните мрежи, това може да е фактор, който да накара правителствата да действат – дори и при положение, че не могат „да фактурират“ това свое задължение.

Но днес на западното общество се наложи да се мобилизира за вътрешна война – това важи както за европейското, така и за американското общество. Това отслаби способността на Запада да се бори на два фронта – на своя вътрешен и на външния, „за освождаване на други народи“. Минаха почти три десетилетия от началото на 90-те, когато Западът можеше убедено да проповядва на останалия свят, че е открил рецептата на вечното щастие – либералния ред, свободната икономика и върховенството на правото. Тази рецепта, макар и с много странични ефекти, все пак беше приложена в Източна Европа. Но тя се провали в Ирак, Афганистан, Либия и в държавите от Арабската пролет.

¹⁹ **Hehir**, A. Op. cit., p. 30. За някои конкретни измерения вж.: **Коларов**, Т. Повишаване на националната сигурност чрез ограничаване на правата на човека. – В: **Коларов**, Т. Съставител и научен редактор. Югоизточна Европа: новите заплахи през регионалната сигурност. София: Нов български университет, 2016, с. 412 – 417. ISBN 978-954-53590-7-1.

В момента тя търпи провали дори в Европейския изток, чието демократизиране е най-големият външнополитически успех, който постигна Европейският съюз и който вероятно някога е постигнат в историята. Именно този успех обаче в момента е поставен на изпитание, доколкото общества, в които има влошаване на състоянието на правата на собствените им граждани, биха могли успешно да защитават правата на чужди граждани.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Принципът „отговорност за защита“ притежава огромен морален заряд като отправна точка за осмислянето на съвременното общество и основите, върху които то се крепи, – спазване на човешките права и зачитане на държавния суверенитет. Този принцип закрепва разбирането за значението на тези две основополагащи хуманистични идеи, за взаимоотношението между тях, като добавя към тях това значение, което трябва да имат в обществото на XXI век.

Въпреки това приложението на задължението на международната общност да защитава хората от престъпления срещу човечеството днес е парализирано поради спорните резултати от намесата на международната общност в Либия, поради опасенията, че чрез този принцип се търси решаването на въпроси, различни от защитата на бедстващо население.

В допълнение към това международната система, изградена след Втората световна война, дава допълнителна тежест на стратегическите интереси на държавите – постоянни членки на Съвета за сигурност (независимо дали тази допълнителна тежест води до противопоставяне или нежелание за ангажимент), чието нежелание за изпълнение на задълженията им по чл. 24 от Устава на ООН е лишено от ефективен политически или юрисдикционен контрол.

Не на последно място изпълнението на задължението на международната общност е функция от обществената подкрепа за едно или друго действие. Тази обществена подкрепа трудно може да се намери в общества, които, макар и отдавна избрали пътя на свободата и правата на човека, започват да се съмняват в тях. Защитници на човешките права не могат да бъдат общества и държави, които сами се отказват от достигнатите от тях стандарти за защита на същите тези човешки права.

Песимистичният извод от този казус е, че четвърт век след геноцида в Руанда международната общност не е успяла да създаде ефективен правно-политически механизъм, който да гарантира, че подобни трагедии няма да се случат отново.

Литература

1. **Доклад** на Международната комисия за интервенция и държавен суверенитет „Отговорност за защита“. [онлайн]. <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.
2. **Коларов, Т.** Повишаване на националната сигурност чрез ограничаване на правата на човека. – В: *Коларов, Т.* Съставител и научен редактор. Югоизточна Европа: новите заплахи пред регионалната сигурност. София: Нов български университет, 2016, с. 412 – 417. ISBN 978-954-53590-7-1.
3. **Ash, Timothy Garton.** The Burmese spring is still far from high summer. – In: *Guardian*, 28.03.2012. [online]. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/mar/28/burma-aung-san-su-kyi-elections>.
4. **Dorr.** The Responsibility to Protect-An Emerging Norm. – In: *Irish Studies in International Affairs*, Vol. 19, 2008, pp. 189 – 207.
5. **Evans, G.** (2015). The evolution of the Responsibility to Protect: From concept and principle to actionable norm. – In: *Thakur, R. & W. Maley.* (Eds.). *Theorising the Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 16 – 37. doi:10.1017/CBO9781139644518.002.
6. **Hehir, A.** *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*. Pallgrave Macmillan, 2019.
7. **S/PRST/2017/22.**
8. **S/RES/1674** (2006).
9. **S/RES/1975** (2011).
10. **S/RES/1973** (2011).
11. **Statement** by Mr. Marzuki Darusman, Chairperson of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, at the 39th session of the Human Rights Council. [online]. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=23580&LangID=E>.
12. **The Independent International Commission On Kosovo.** *The Kosovo Report Conflict International Response Lessons Learned*. Oxford University Press, 2000.
13. **United Nations.** A/RES/60/1, 25 November 2005. [online]. <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>.
14. <https://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm>.
15. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/274/54/PDF/G1827454.pdf?OpenElement>.